

ECONOMY AND MANAGEMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 338.4

СУЧАСНИЙ СТАН Й ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗИ УКРАЇНИ

Ірина Адамська

Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, Україна

Резюме. Досліджено сучасний стан й особливості діяльності підприємств будівельної галузі України. Розкрито спектр виробничих процесів, які охоплює будівництво як галузь матеріального виробництва. Оцінено стан будівельної галузі шляхом аналізу структури ВВП України та динаміки частки будівельної галузі в структурі ВВП за останні п'ять років. Позитивні тенденції у розвитку будівельної галузі за останні роки характеризуються стабільним зростанням індексу будівельної продукції. Наведено характеристику й аналіз даного показника. Зроблено акцент на розвитку житлового будівництва як основного напрямку, завдяки якому сьогодні розвивається будівельна галузь України. Житлове будівництво має особливо важливе соціальне значення, оскільки є складовою, що визначає рівень та якість життя населення. Узагальнено дані статистичних спостережень щодо обсягів інвестицій у житлове будівництво, прийнятого в експлуатацію житла (нове будівництво), а також дачних та садових будинків нового будівництва. Будівництво є складним бізнес-процесом, який включає постійну взаємодію забудовника, підрядника, інвестора, регулюючих органів, фізичних осіб у часі із залученням великих коштів та реалізує комплекс дій, метою яких є планове завершення будівництва та успішного введення об'єкта в експлуатацію. Для подальшого розвитку будівельна галузь потребує значних капіталовкладень, джерелами яких можуть бути як вітчизняні, так і закордонні інвестори. Процедура залучення інвестицій вимагає оцінювання ділової активності будівельних підприємств. Узагальнюючим показником для такого оцінювання є індикатор ділової впевненості в будівництві. За останніх п'ять років даний показник має стійку тенденцію до зростання. Ділову активність будівельних підприємств оцінюють за такими напрямками: оцінювання зміни обсягу виконаних будівельних робіт за попередній період; оцінювання впливу факторів, що стримують будівельну діяльність; оцінювання поточного обсягу замовлень на будівельні роботи; оцінювання зміни кількості працівників; оцінювання зміни цін на роботи, які виконують будівельні підприємства; оцінювання забезпеченості замовленнями будівельних підприємств у майбутньому.

Ключові слова: будівельна галузь, житлове будівництво, індекс будівельної продукції, індикатор ділової впевненості у будівництві.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2019.05.007

Отримано 06.09.2019

UDC 338.4

CURRENT STATE AND TRENDS OF UKRAINIAN CIVIL ENGINEERING INDUSTRY DEVELOPMENT

Iryna Adamska

Ternopil National Economic University, Ternopil, Ukraine

Summary. *The current state and peculiarities of Ukrainian civil engineering enterprises activity are investigated in this paper. The production processes spectrum concerning civil engineering as the branch of material production is revealed. The civil engineering industry state is estimated by analyzing Ukraine GDP structure and dynamics of the civil engineering industry share in GDP structure over the past five years. Positive trends of the civil engineering industry development in the last years are characterized by stable growth in the construction products index. The characteristics and analysis of this index are described in this paper. Emphasis is made on the development of residential construction as the main direction of Ukraine civil engineering industry development today. Residential construction has special social importance as it is the component determining the living standards. The data of statistical observations concerning the amount of investments in residential construction, housing introduced into service (new construction), as well as country and garden houses of new construction are generalized. Construction is the complex business process that involves the constant interaction of the developer, contractor, investor, regulators, physical persons in time involving large funds and implements a set of actions aimed at the scheduled construction completion and successful introduction into service. For its further development the civil engineering industry requires significant investments, which can be the source of both domestic and foreign investors. The procedure of attracting investment requires estimation of construction companies business activity. The summarizing indicator for this estimation is the Construction Business Confidence Indicator. Over the last five years, this indicator has been steadily increasing. Business activity of civil engineering industry enterprises is evaluated in the following directions – assessment of changes in the volume of construction work performed in the previous period; assessment of the impact of limiting construction activity factors; estimation of current orders volume for construction works; estimation of changes in the employees number; estimation of changes in prices for works performed by civil engineering industry enterprises; assessment of future procurement of construction enterprises.*

Key words: *civil engineering industry, residential construction, construction products index, indicator of business confidence in construction.*

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2019.05.007

Received 06.09.2019

Постановка проблеми. Важливість розвитку будівельної галузі полягає в тому, що будівництво взаємопов'язане практично з усіма галузями народного господарства, оскільки є, з одного боку, виробником і постачальником основних засобів для всіх галузей народного господарства, а з іншого, – споживачем продукції багатьох з них. Стрімкий розвиток будівельної галузі тягне за собою ланцюжок інших галузей, що позитивно впливає на стан економіки країни в цілому, вирішення завдань економічного і соціального значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми функціонування та розвитку підприємств будівельної галузі в Україні досліджено у працях Л. В. Кулікова, Н. А. Петрищенко, Н. В. Бібік, Ю. О. Беленкова, І. Чалого, Т. Момот, Д. Л. Левчинського, І. М. Малиш. Водночас багато питань щодо сучасного стану та перспектив розвитку будівельної галузі є актуальними, залишаються мало розкритими в науковій літературі та потребують подальших досліджень.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану будівельної галузі, визначення факторів впливу на розвиток будівельних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Будівництво – це галузь матеріального виробництва, яка охоплює дуже великий спектр виробничих процесів. Детальна характеристика терміна «будівництво» наведена у Міжнародній Конвенції про безпеку

та гігієну праці у будівництві, відповідно до якої «будівництво» охоплює: 1) будівельні роботи, серед них земляні роботи й спорудження, конструктивні зміни, реставраційні роботи, капітальний і поточний ремонти (куди входять чистка й фарбування) та знесення усіх видів будинків чи будівель; 2) цивільне будівництво, куди входять земляні роботи й спорудження, конструктивні зміни, капітальний і поточний ремонти й знесення, наприклад, аеропортів, доків, гаваней, внутрішніх водяних шляхів, гребель, захисних споруд на берегах річок і морів та поблизу зон обвалів, автомобільних доріг і шосе, залізниць, мостів, тунелів, віадуків та об'єктів, пов'язаних з наданням послуг, таких, як комунікації, дренаж, каналізація, водопостачання й енергопостачання; 3) монтаж та демонтаж будов і конструкцій з елементів заводського виробництва, а також виробництво збірних елементів на будівельному майданчику [1].

Щоб оцінити стан будівельної галузі за останні роки, варто проаналізувати макроекономічні показники, зокрема внесок будівельної галузі в структуру валового внутрішнього продукту (рис. 1). Як бачимо на діаграмі, частка будівництва у структурі ВВП сягає 2.5%, цей показник має стійку тенденцію до зростання, починаючи з 2015 року (рис. 2).

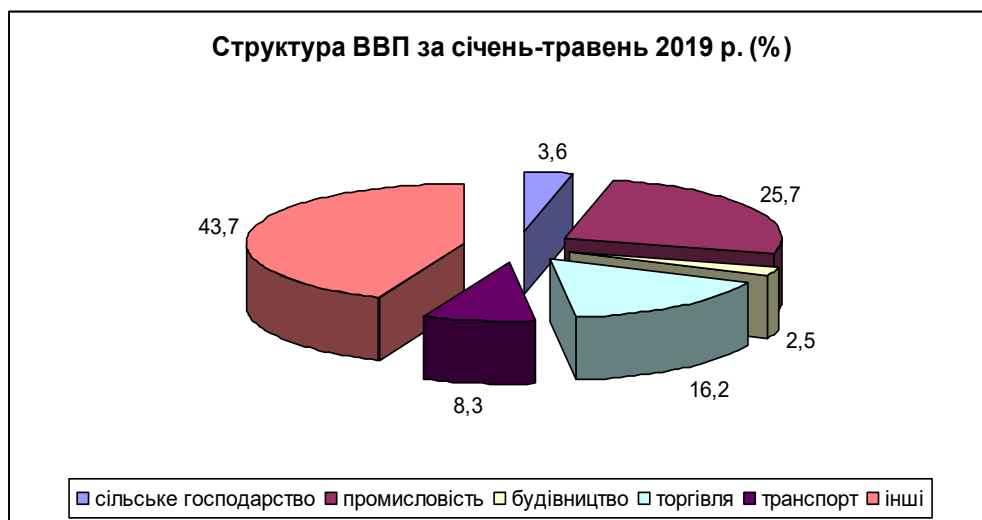

Рисунок 1. Структура ВВП України за січень–травень 2019 року [2]

Figure 1. GDP structure of Ukraine for January–May 2019

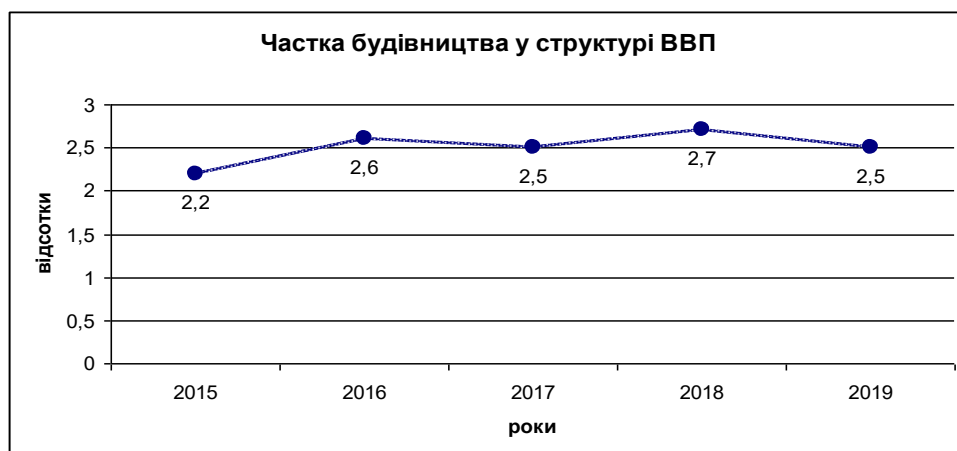

Рисунок 2. Динаміка частки будівництва у структурі ВВП за 2015–2019 рр. [2]

Figure 2. Dynamics of construction share in GDP structure for 2015–2019

Позитивні тенденції у розвитку будівельної галузі за останні роки характеризуються стабільним зростанням індексу будівельної продукції. Цей показник зріс на 21,9% у порівнянні з 2018, і на 41,2% – порівняно з 2015 роком (рис. 3).

Індекс будівельної продукції вимірює зміни у щомісячних обсягах доданої вартості, створеної в секції «F», за КВЕД. Величина внеску будівельних підприємств у створення валового внутрішнього продукту безпосередньо визначається обсягом робіт, виконаних працівниками, зайнятими у цій галузі, та кількістю відпрацьованих ними людино-годин.

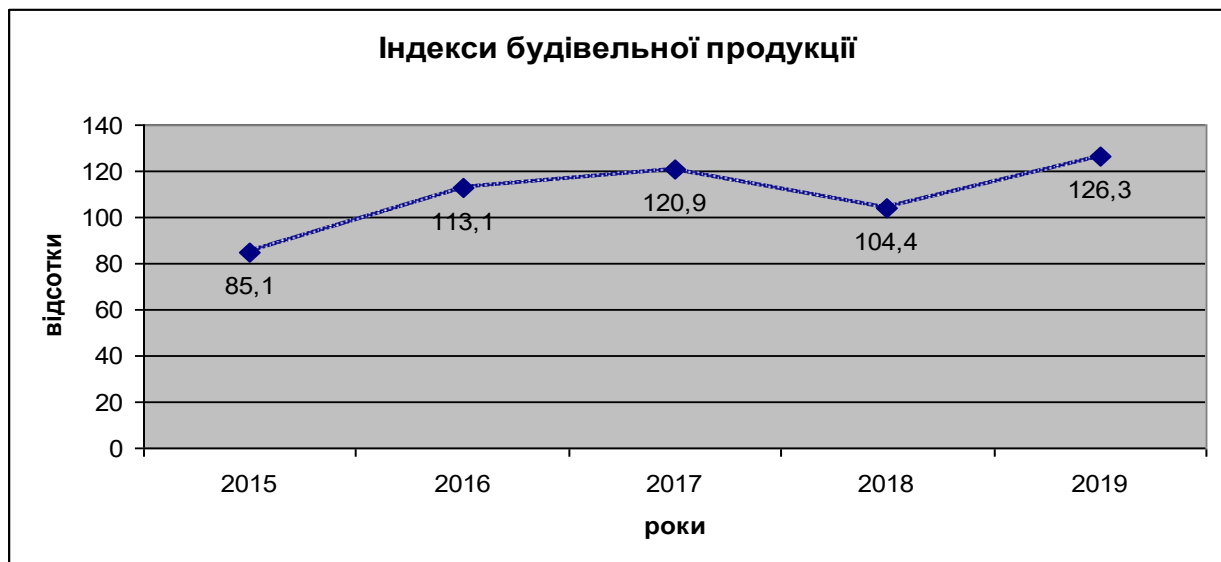

Рисунок 3. Індекси будівельної продукції за 2015–2019 роки [2]

Figure 3. Construction Products Indices for 2015–2019

Успіх будівельного ринку в цілому залежить від наповнення його інвестиційним ресурсом. Обсяг капітальних інвестицій у будівництво за 2018 рік становив 51902,4 млн. грн., що склало лише 9,8% від загального обсягу інвестицій. Малий потік інвестицій у будівельну галузь пов'язаний насамперед з тим, що на сьогодні вона є дуже витратомісткою. Будівництво промислових об'єктів практично відсутнє, тому що таке будівництво потребує великих інвестицій, держава не зацікавлена в будівництві великих промислових об'єктів, а інвестор (як зарубіжний, так і вітчизняний) в нинішній економічній ситуації в Україні не ризикує вкладати великі кошти. Будівництво соціальної інфраструктури (школи, садочки тощо) комунальної інфраструктури (труби, мережі й т. д.) та повністю залежить від фінансового наповнення місцевих бюджетів, бажання місцевої влади та економічної ситуації, яка б дозволяла розгорнути відповідну програму будівництва. Єдиним напрямом, завдяки якому виживає та потроху розвивається будівельна галузь сьогодні, є будівництво житла. Основним інвестором у даному випадку виступає населення.

Житлове будівництво має особливо важливе соціальне значення, оскільки є складовою, яка визначає рівень та якість життя населення. За даними державних статистичних спостережень у 2018 р. в Україні прийнято в експлуатацію 8689,4 тис.м² загальної площі житла (нове будівництво), з яких 498,4 тис.м² (або 5,7% загального обсягу) відповідно до Порядку прийняття в експлуатацію об'єктів, збудованих без дозвільного документа на виконання будівельних робіт № 158 (далі – Порядок).

Загальна площа прийнятого в експлуатацію житла у 2018 р. порівняно з 2017 р. зменшилася на 5,7%, при цьому без урахування площі, прийнятої в експлуатацію відповідно до Порядку, – на 11,1%. Обсяг прийнятого в експлуатацію житла у міських поселеннях становив 5652,4 тис.м², або 65,0% від загального обсягу, у сільській місцевості – 3037,0 тис.м² (35,0%). Більше половини (51,0%) загального обсягу житла прийнято в експлуатацію в будинках із двома й більше квартирами, 48,9% – в одноквартирних будинках і 0,1% – у гуртожитках. У міських поселеннях прийнято в експлуатацію 76,2 тис. квартир (73,9% загальної кількості), у сільській місцевості – 26,9 тис. квартир (26,1%).

Крім того, у 2018 р. прийнято в експлуатацію дачні та садові будинки нового будівництва загальною площею 493,9 тис.м², з яких 46,2 тис.м² – відповідно до Порядку. Загальна площа прийнятих в експлуатацію дачних і садових будинків порівняно з 2017 р. збільшилася на 15,3%, при цьому без урахування площі, прийнятої в експлуатацію відповідно до Порядку, – на 4,5%. У цілому в 2018 р. загальна площа прийнятих в експлуатацію житлових будівель нового будівництва (включаючи дачні й садові будинки) становила 9183,3 тис.м², що порівняно із 2017 р. менше на 4,8%, при цьому без урахування площі, прийнятої в експлуатацію відповідно до Порядку, – на 10,4% [3].

Будівництво є складним бізнес-процесом, який включає постійну взаємодію забудовника, підрядника, інвестора, регулюючих органів, фізичних осіб у часі із залученням великих коштів та реалізує комплекс дій, метою яких є планове завершення будівництва та успішного введення об'єкта в експлуатацію.

Для свого подальшого розвитку будівельна галузь потребує значних капіталовкладень, джерелами яких можуть бути як вітчизняні, так і закордонні інвестори. Процедура залучення інвестицій вимагає оцінювання ділової активності підприємств. Ділова активність – це виробничі досягнення підприємства, основними критеріями яких є показники, що характеризують обсяг виробництва [4].

Очікування будівельних підприємств щодо перспектив розвитку їх ділової активності оцінюється за такими напрямками (рис. 4).

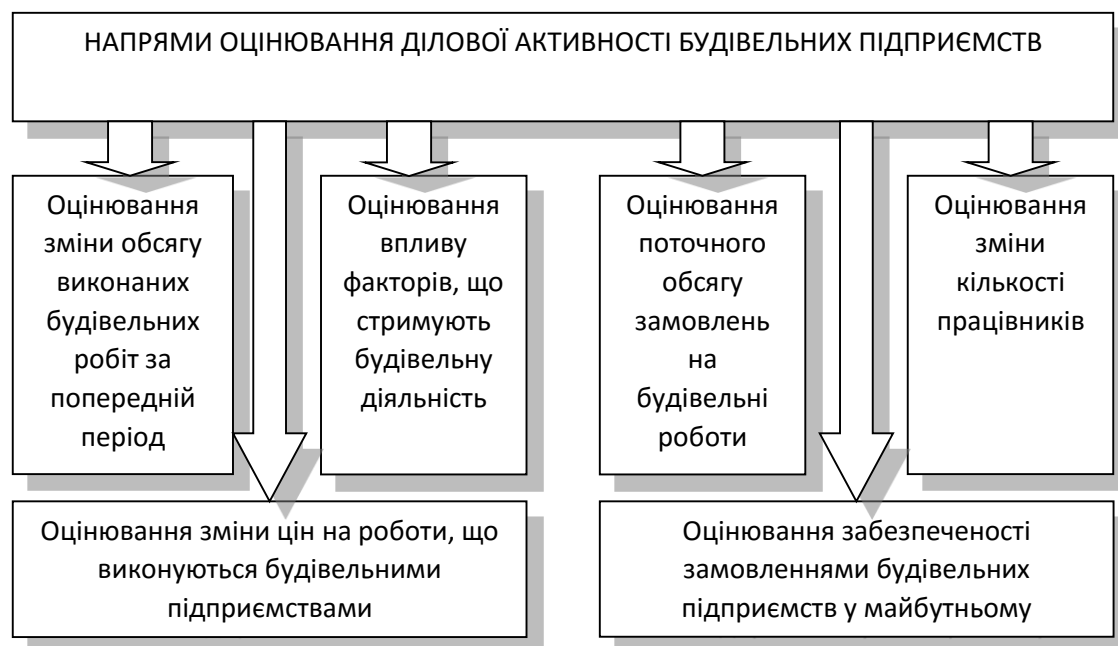

Рисунок 4. Напрями оцінювання ділової активності будівельних підприємств

Figure 4. Areas of construction enterprises business activity assessment

Для оцінювання ділової активності будівельних підприємств скористаємося результатами статистичних спостережень, у яких брали участь 646 підприємств, діяльність яких відноситься до секції F за КВЕД-2010 «Будівництво». Для аналізу розвитку будівельної галузі наведемо результати спостережень щодо перспектив розвитку будівельних підприємств, які проводилися весною 2019 року [2].

Перевірка обсягів виконаних будівельних робіт проводиться безпосередньо на об'єкті на основі результатів інструментальних обстежень, актів виконаних робіт та актів на приховані роботи, які складені відповідно до чинного законодавства.

До факторів, що стримують здійснення будівельної діяльності, відносяться: недостатній попит на продукцію та послуги будівельних підприємств; погодні умови; нестача робочої сили; нестача матеріалів та устаткування; фінансові обмеження; інші фактори. У 2019 році відбувалося зниження такого стримуючого фактора, як несприятливі погодні умови, та одночасне посилення впливу таких факторів як фінансові обмеження та недостатній попит. Оцінювання нестачі поточного обсягу замовлень зростає на 9 п.п. – до «мінус» 39%. Серед підприємств, де проводили опитування, 41% компаній оцінили свій поточний обсяг замовлень як недостатній; 58% – як нормальний для сезону, і лише 1% – який перевищує норму. Скорочень кількості працівників у квітні–червні 2019 року очікують 11% опитаних компаній, водночас 29% прогнозують зростання кількості працівників. Підвищення цін на свої послуги очікують 42% респондентів, що на 2 п.п. менше, 2% прогнозують зниження вартості будівельних робіт, а 56% не очікують жодних змін у ціновій політиці. Компанії-учасники опитування забезпечені замовленнями в середньому на п'ять місяців, що відповідає показникам I кварталу 2019 року.

Ділові очікування на будівельному ринку України покращуються. Індикатор ділової впевненості в будівництві ($I_{ДВБt}$) базується на запитаннях форми №2-КБ та розраховується за такою формулою:

$$I_{ДВБt} = \frac{X_{4t} + X_{5t}}{2}, \quad (1)$$

де X_{4t} – сезонно скориговане значення балансу оцінювання поточного обсягу замовлень у момент часу t ;

X_{5t} – сезонно скориговане значення балансу оцінювання зміни кількості працівників у наступні три місяці в момент часу t [5].

Таблиця 1

Індикатор ділової впевненості в будівництві [2]

Table 1

Indicator of business confidence in construction [2]

Назва показника	2015 рік				2016 рік			
	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.
Індикатор ділової впевненості в будівництві	-42,6	-48,2	-45,6	-37,2	-33,0	-31,7	-31,6	-28,2
Оцінювання поточного обсягу замовлень, баланс	-62	-71	-69	-59	-57	-59	-57	-50
Очікувані зміни кількості працівників у наступні три місяці, баланс	-23	-25	-22	-15	-9	-4	-6	-6

Закінчення таблиці 1

Назва показника	2017 рік				2018 рік				2019 рік	
	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	I кв.	II кв.
Індикатор ділової впевненості в будівництві	-28,1	-24,9	-23,8	-23,4	-20,0	-22,0	-19,0	-17,3	-12,5	-14,5
Оцінювання поточного обсягу замовлень, баланс	-48	-49	-45	-42	-40	-45	-40	-37	-30	-30
Очікувані зміни кількості працівників у наступні три місяці, баланс	-8	-1	-3	-5	0	1	2	2	5	10

Динаміка показників, за якими визначається рівень ділової впевненості підприємств у будівельній галузі України, представлена на рисунку 5.

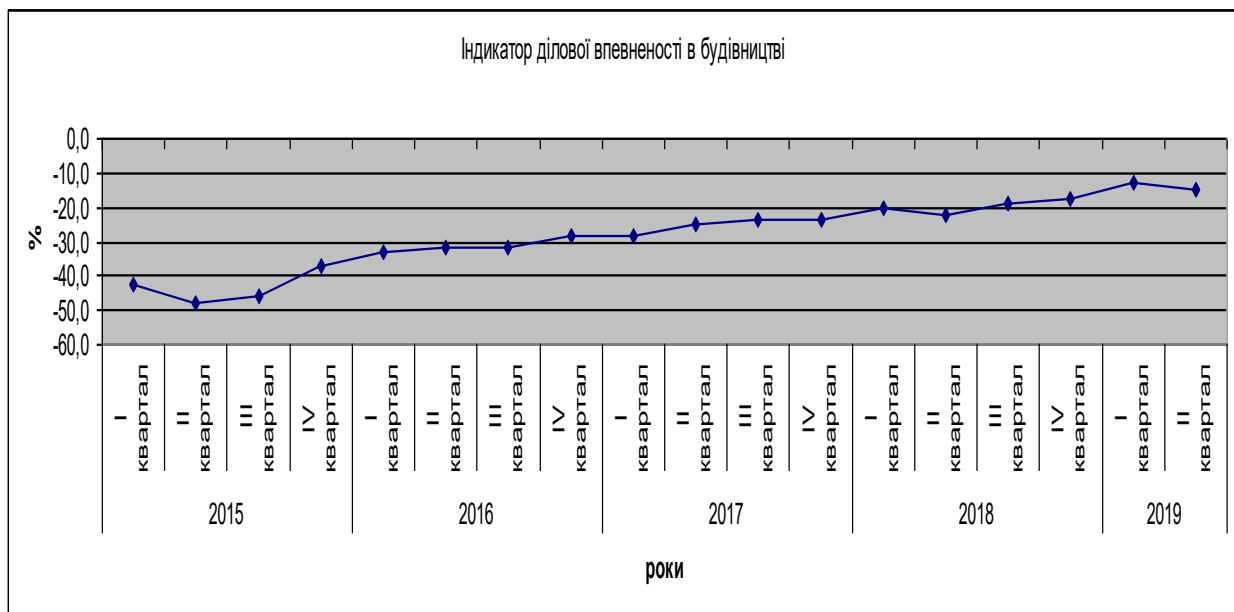

Рисунок 5. Динаміка індикатора ділової впевненості підприємств будівельної галузі України за 2015–2019 рр.

Figure 5. Dynamics of business confidence indicator of Ukraine civil engineering industry enterprises of Ukraine for 2015–2019

У II кварталі 2019 р. індикатор ділової впевненості в будівництві знизився порівняно з I кварталом 2019 р. на 2 в.п. і становить мінус 14,5%. Разом з тим, за весь досліджуваний період даний показник має стійку тенденцію до зростання й порівняно з 2015 роком зріс з мінус 42,6% до мінус 14,5% (на 31,7 в.п.). Це дає можливість стверджувати про позитивну динаміку розвитку підприємств галузі в цілому та підвищення показників їх ділової активності.

Складові для розрахунку цього індикатора мають такі сезонно скориговані значення балансів (рис. 6–7).

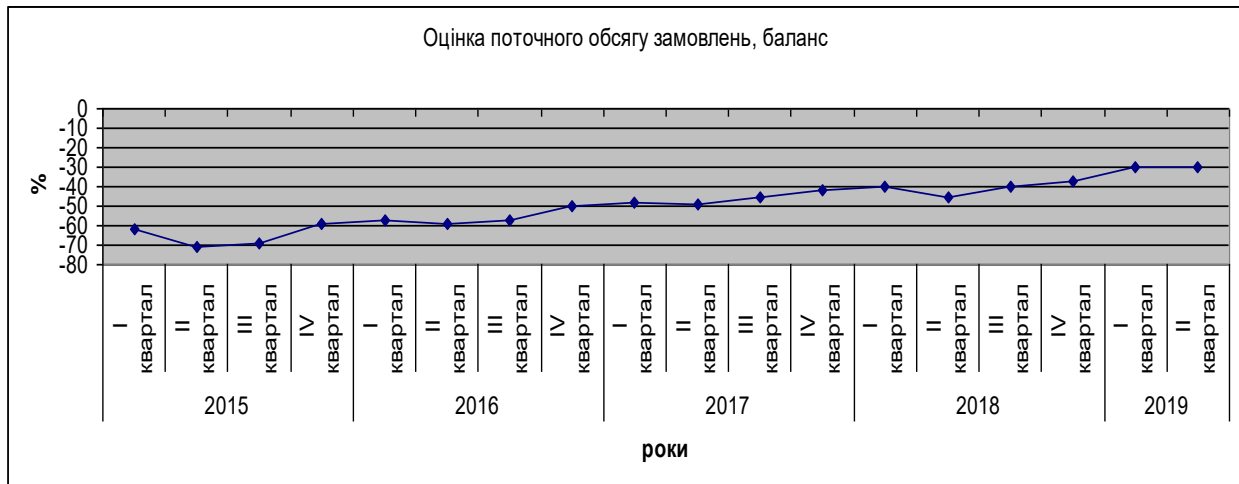

Рисунок 6. Зміна оцінювання поточного обсягу замовлень на підприємствах будівельної галузі України за 2015–2019 рр.

Figure 6. Change of estimation of current orders volume at civil engineering industry enterprises of Ukraine for 2015–2019

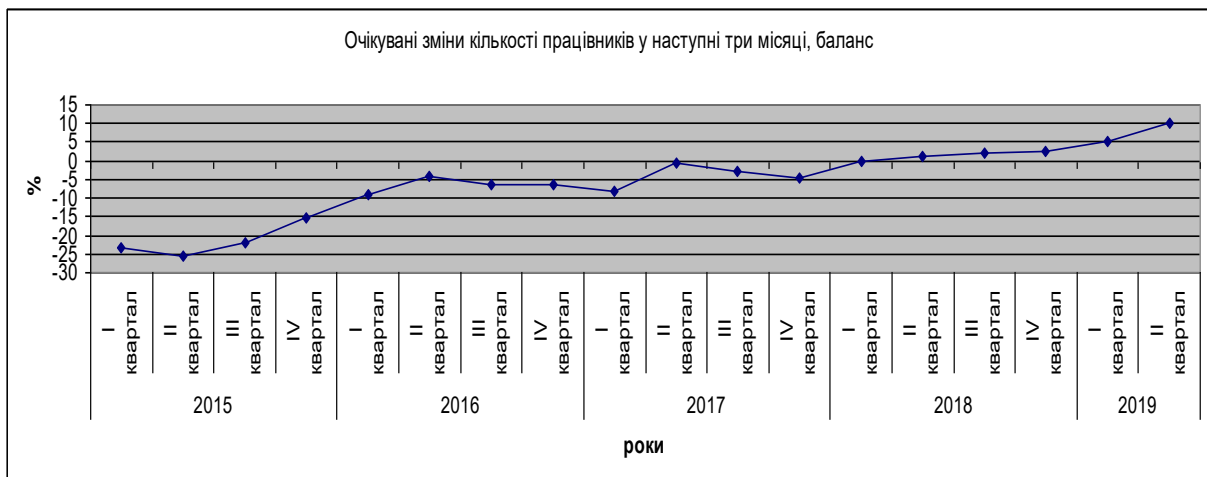

Рисунок 7. Очікувані зміни кількості працівників на підприємствах будівельної галузі України за 2015–2019 рр.

Figure 7. Expected changes in the employees number at the enterprises of the civil engineering industry enterprises of Ukraine for 2015–2019

Висновки. За результатами проведеного дослідження можемо стверджувати, що на сьогодні будівельна галузь знаходиться у кризовому стані. Успіх будівельного ринку в цілому залежить від наповнення його інвестиційним ресурсом. Малий потік інвестицій у будівельну галузь пов'язаний насамперед з тим, що на сьогодні вона є дуже витратомісткою. Єдиним напрямом, завдяки якому виживає та потроху розвивається будівельна галузь сьогодні, є будівництво житла. Це має особливо важливе соціальне значення, оскільки є складовою, що визначає рівень та якість життя населення. Основними завданнями для розвитку будівельної галузі є ефективне використання виробничих потужностей будівельних підприємств шляхом залучення інвестицій, нових кваліфікованих кадрів, упровадження новітніх технологій у виробництво.

Conclusions. According to the results of the investigation, we can state that nowadays the civil engineering industry is in crisis. The success of the construction market as a whole depends on its filling with the investment resource. The low flow of investments in civil engineering industry is primarily due to the fact that today it is very high cost. The only direction in which the civil engineering industry survives and gradually develops today is residential construction which has special social importance because it is the component determining the living standards. The main tasks for the development of civil engineering industry are the efficient use of production capacities of construction enterprises by attracting investments, new qualified personnel, introduction of the latest technologies in production.

Список використаної літератури

1. Конвенція про безпеку та гігієну праці у будівництві №167. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_021 (дата звернення: 29.08.2019). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_021.
2. Сайт Державної Служби Статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/mp.htm (дата звернення: 29.08.2019).
3. Житлове будівництво у 2018 році. URL: https://ukrstat.org/uk/express/expres_u.html (дата звернення : 25.09.2019).
4. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0214-98> (дата звернення: 19.09.2019).
5. Методика розрахунку індикаторів ділових очікувань згідно з вимогами розширеного Спеціального стандарту поширення даних Міжнародного валютного фонду. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2019/175/m_rido.pdf (дата звернення: 19.09.2019).

References

1. Konventsiya pro bezpeku ta hihiyenu pratsi u budivnytstvi №167. Construction Safety and Health Convention. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_021.
2. Sayt Derzhavnoyi Sluzhby Statystyky Ukrayiny. Website of the State Statistics Service of Ukraine. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/mp.htm.
3. Zhytlove budivnytstvo u 2018 rotsi. Housing in 2018. URL: https://ukrstat.org/uk/express/expres_u.html.
4. Metodyka intehralnoyi otsinky investytsiynoyi pryvablyvosti pidpryyemstv ta orhanizatsiy. Methods of integral assessment of investment attractiveness of enterprises and organizations. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0214-98>.
5. Metodyka rozrakhunku indyikatoriv dilovykh ochikuvan z hidno z vymohamy rozshyrenoho Spetsialnoho standartu poshyrennya danykh Mizhnarodnoho valyutnoho fondu. Methodology for calculating business expectations indicators in accordance with the requirements of the International Monetary Fund's Extended Special Data Dissemination Standard. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2019/175/m_rido.pdf.